

sint magni aestimari, et laudari ab hominibus, et honorari. Et omnium istorum efficacia a quo sit ostendit evangelista dicens Apoc. 16. v. 14. *Sunt enim spiritus daemoniorum*, idest a daemonibus ducti. Sed quid erit de istis prophetia dicit Isa. 5. v. 24. *Sicut stipulam, et ligna devorat flamma ignis, et calor flammae exurit; sic radix eorum quasi favilla erit, et germen eorum ut pulvis ascendit, et quare² abjece- runt enim legem Domini exercituum, et elo- quium idest justitiam sancti Israel blasphema- verunt*, Isa. c. 5. v. 13. *propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam*; idest habere noluit.

Viso de potestate Antichristi, sequitur vi- deri de cultu et simulatione ejus. Circa quod videamus tria; primo quem cultum, et quam simulationem exercebit, ut trahat ad se judaeos. 2. quem cultum exercebit ut trahat ad se paga- nos; 3. quem cultum exercebit, et quam simu- lationem, sive fraudem, ut trahat ad se christia- nos. Et circa hoc quatuor videbimus. 1. de si- mulatione, quam per se exercebit 2. quam exer- cebit per pseudo prophetas et apostolos. 3. de efficacia sive effectu simulationis quantum ad se 4. quantum ad alios §. Circa primum scien-

dum est quod ad hoc, ut attrahat ad se judaeos di- cet, et simulabit, se esse messiam promissum in lege, quem judaei adhuc expectant verum Deum et verum hominem. Et reaedificabit templum Salo- monis, dicens, se velle ritum Moysis 2. Thess. 2. v. 4. *qui adversatur tollitur super omne, quod dicitur Deus: aut quod colitur ita, ut in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus*, gloriosus. Augustinus quod dicitur scilicet fide ab idolatris aut quod colitur in veritate a fidelibus: dicet in judaeis se velle destruere omnem idolatriam Dan. 11. v. 36. *elevabitur et magnificabitur adversus om- nem Deum, et adversus Deum Deorum, et loquetur magnifica et dirigetur donec com pleatur iracundia perpetrata. Ve- runtamen secundum veritatem cor ejus erit ad destruendum cultum Dei. Dan. (1) cor ejus erit, intentio scilicet, adversus testamen- tum sanctum usque ad principem fortitudi- nis magnificatus est, et ab eo tollet jure sacrificium* 2. Ut attrahat ad se gentiles, et

(1) Loc. cit. Ad sensum tamen citantur diversi textus sparsim per ipsum capitulum.

paganos et idolatras, faciet simulacrum et statuam, et per incantationem mittet in eam spiritum malignum ad dandum responsa. Et vocabi eam Deum Maozim (1) Apoc. (loc. cit.) *Et datum est scilicet permissione divina ut daret spiritum imagini bestiae* Dan. 11. v. 37. *Deum patrum suorum non reputabunt.* v. 38 *Deus autem maozim in loco suo venerabitur, et Deum quem ignoraverunt patres sui colet, maozim autem in tempore praesidium;* (2) quia ponetur edictum et mandatum: quod quicumque fugerit ad statuam illam sit securus, et non occidatur ob reverentiam statuæ. Hanc etiam statuam faciet ab omnibus adorari Apoc.

(1) מַחֲזִימִים Mahuzim fortitudinum in plurali, vel robura, idest summum robur, nam a radice מָחַץ roboravit inde substantivum masculinum מָחַץ robur, arx, munitio. At quid hoc nomine significetur arduum erit definire. Quidam intelligunt simulacrum Jovis Olimpici; malunt alii Martem significari; Porphyrius apud S. Hieronymum ait Deum Maozim cultum fuisse in Modii. vid. Caluet in hunc locum מֶלֶךְ הַכּוֹכָבִים ad literam et Deum mahuzim super basi sua glorificabit. Puto cum Divo Thoma melius significari simulacrum, vel statuam, de qua in Apocalypsi: quatenus nomen fortitudinis imponet ipsi Antichristus ad ostendendam potentiam suam, et superbiam.

(2) Ita in Glossa ordinaria.

11. v. 14. *Et faciet ut quicumque non adorerit imaginem bestiae occidatur* §. 3. Sequitur de cultu, simulatione, et fraude quam exercebit per se ut trahat ad se, et decipiat christianos. Nam ipse filius perditionis dicet, et affirmabit, se esse Christum, et venisse ad iudicium sicut promisit in evangelio, et ostendet se mortuum et resurget. Apoc. 13. v. 3. *Vidi unum de capitibus suis* idest diaboli scilicet Antichristum *quasi occisum in mortem, et plaga mortis ejus curata est.* (1) Bene igitur dicitur esse unum de suis capitibus, sive caput suum, quia dicet, se esse principium sui ipsius, (2) sicut dicebat Christus de se Joan. 8. v. 25. *principium qui et loquor vobis.* Isai. 47. v.

(1) Ita explicat glossa interlinearis *Antichristum fingentem se tamquam mortuum.* Et in glossa ordinaria. Andr. *Spiritualis Draco et Sathanas qui suam signis, et mendaciis prodigiis potestatem impertitur Antichristo, idque ad instabilem hominum ruinam, et interfectionem etc. Simulabit se Antichristus mortuum, et per triduum latens, post apparebit dicens se suscitatum.*

(2) Haym. Sicut in Christo plenitudo divinitatis requiescit, ita in illo plenitudo nequitiae: Et sicut Christus per virtutem Verbi omnia sua fecit opera, ita et ille perditus per diaboli potestatem, qui in eo habitat, omnia opera sua faciet. V. Gloss. ord. loc. cit.

8. *Ego Dominus, et non est praeter me alter Deus.* (1) Sic dicit Antichristus de se 2. Thess. 2. v. 4. *ostendens se tamquam sit Deus, et extollitur super omne, quod dicitur Deus.* Dan. XI. *et elevabitur, et magnificabitur adversus omnem Deum.* Et simulabit se occisum, quia ad litteram per artem magicam simulabit, se esse mortuum, et ideo *in mortem.* Hoc dicitur ne credatur loqui secundum communem usum loquendi, et modum quo aliquis, quasi occisus, vel quasi mortuus dicitur, quia proximus est morti. Post simulationem mortis ejus sequitur simulatio resurrectionis. Unde dicitur *Et plaga mortis ejus curata est* quia arte magica fertur a daemonibus in aera quasi ascendat in caelum, et sic putabitur ab omnibus resurrexisse, qui prius mortuus putabatur, ut conformet se fraudolenter resurrectioni Christi. (2) Tamen

(1) Vulg. *Ego sum, et non est praeter me amplius.*

(2) In glossa ord. *tanta temeritas erit in illo damnato homine ut ad deludendos animos parvulorum, imitatione veri capitis Christi, occisum se dicat, et resurrexisse post mortem; ideoque ne forte veritas, sed illusio putetur, nequaquam affirmando dicitur occisum, sed quasi occisum.*

ipse non occidit mortem sicut Christus, (1) sed postea mors absorbet eum.

§. Sequitur de culto et simulatione quam exercebit per pseudopphetas et apostolos Apoc. 13. v. 11. *Vidi aliam bestiam ascendentem de terra et habebat cornua duo similia agni;* per quam intelliguntur nuncii Antichristi et falsi christiani (2) qui simulabunt se habere duo testamenta per scientiae cognitionem, non per vitae sanctitatem Et ideo signanter dicitur *similia agni* scilicet cornibus, idest Christum praedicantia. Sunt enim duo cornua Christi vetus testamentum et novum. Ista simulabunt et affirmabunt se habere, et servare falsi apostoli

(1) Christus enim mortem vicit occiditque suo triumpho, unde canit Ecclesia *o mors ero mors tua:*

*O magnum pietatis opus! mors mortua, tunc est
In ligno quando mortua vita fuit.*

(2) Glossa ord. ex Gregor. Priorem quippe bestiam, idest Antichristum superiore jam descriptione narraverat, postquam etiam haec alia bestia ascendere dicitur, quia post eum multitudo praedicatorum illius ex terrena potestate gloriatur. Sequitur lit. f. cornua quia simulabunt se habere innocentiam, et puram vitam, et veram doctrinam, et miracula, quae Christus habuit, et suis dedit. Vel duo testamenta sibi usurpabunt.

Antichristi. Unum quidem per signationem (1), aliud vero per exhibitionem. Vel duo cornua, sunt simulata dilectio Dei et proximi. Vel secundum glossam (2) duo cornua scilicet doctrina et gratia faciendi miracula sicut habuit Christus, qui et vera docuit Jon. 18 v. 27 (*Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum ut testimonium perhibeam veritati.* Et vera miracula fecit, et propter hoc dicitur *similia agni*; et quod benedixerit *similia* et non vera agni ostenditur in eo, quod sequitur in praemissa auctoritate. *Et loquebatur sicut draco* scilicet locutus erat in Antichristo, idest per impiam suasionem concordans draconi, hoc est diabulo, quasi diceret: doctrinam habebat similem doctrinae agni idest Christi, et miraculorum agni similitudinem; sed veritatem cornuum diaboli scilicet doctrinam faentem, et virtutem miraculorum phantasticam. Et inde aperitur falsitas bestiae, idest Antichristi quia apostoli ejus simulabunt se bonos, et tamen mala suadebunt. Unde sequitur. Apoc. 13. v. 12. *Et potestatem*

(1) Glossam ord. ex Richard.

(2) Vid. glossa citatam ubi reperiuntur omnia quae exposuit S. Thomas.

*prioris bestiae omnem faciebat: idest omnibus modis decipiendi utentur, quibus utetur Antichristus, et hoc in conspectu ejus, scilicet Antichristi, ut ipse notabilis et magnus reddatur. Vel ut ipsi falsi apostoli videantur, et commendentur, quia illa eriteorum intentio, et finis malitiae ipsorum, scilicet laus et commendatio Antichristi. Et ideo tamquam suum caput in omnibus praeponent et extollent, sicut nos praeponit et extollimus Christum. Unde eorum simulatio et praedicationis malitia magnum effectum habebit in hominibus. Apoc. 13 v. 12 *fecit terram et in habitantes in ea adorare bestiam (primam) cujus curata est plaga mortis. Terram* idest terrenos in amore terrenorum perseverantes; (1) *Adorare bestiam* scilicet *primam* et Antichristum, quem resurrexisse a mortuis praedicabunt. (2) Sicut enim superius dictum est simulabit, se esse mortuum, et divina virtute resuscitatum; et hoc praedicabunt sui Apostoli, quos ipse mittet per mundum. Unde dicitur Apoc. 5 v. 3. *de**

(1) Glossa ord. lit. c.

(2) Id ipsum probat glossa ex Ambros. Haymo. etc.

fumo putei idest de malitia Antichristi *exierunt locustae in terram* (1) idest praedicatores mittentur ab eo in terram. Sequitur de efficacia simulationis et fraudis eius quantum ad se: quia ex eo quod videbit quod homines credent, eum fuisse mortuum, et resurrexisse, orietur in eo magna praesumptio, et ex praesumptione prorumpet in apertas blasphemias; *datum* scilicet permissione divina, dicendo se esse Deum. Dan. loc. cit. *Adversus Deum Deorum loquetur magna*. Psal. 11 v. 4 *disperdat Dominus universa labia dolosa et linguam magniloquam*. Et blasphemias negando, Christum esse Deum: ad hoc pertinent omnes illi, de quibus dicitur in psal. 72 v. 9. *posuerunt in coelum os suum et lingua eorum transivit in terra*. Quia sicut dicitur Dan. 11 v. 27 *erit in concupiscentia faeminarum*. Et istas blasphemias non dicet solum apud se in occulto, sed in publico coram omnibus Apoc. 13. v. 6. *A-*

(1) Idem habet glossa interlinearis. idest *discipuli Antichristi, et haereticorum*, per illas locustas intelliguntur; ita etiam glossa ord. ex Ambros. Haymo. Richard' etc.

peruit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen ejus, (et tabernaculum ejus,) et eos qui in coelo habitant. In blasphemias actuales ad Deum, non tamen contra, (1) sed usque ad Deum procedens blasphemare nomen ejus, idest fidem, et doctrinam, et miracula Christi, quibus nobis redditur magnus et admirabilis Deus, et nominabilis, quia ipse Christus fecit nos venire per suam sacram doctrinam in cognitionem Dei Jo. 1 v. 18. *Unigenitus (Filius,) qui est in sinu Patris, ipse enarravit*. Et non solum Deum blasphemavit; sed et *tabernaculum ejus*, idest humanam naturam in Christo homine, (2) quia divinitas in Christo habitavit corporaliter secundum Apostolum. (3) Et non so-

(1) Idem habet utraque glossa. *In tantam fiduciam prorupit, ut quod occulte ante jam tunc publice audeat blasphemare*.

(2) Quod tabernaculum significet humanitatem Christi, probat S. Thomas etiam in psal. 18. med. l. d. ubi ait: *In sole posuit tabernaculum suum, idest in manifesto; quia cum invisibilis esset per assumptionem corporis factus est visibilis*. tom. 13. Edit. Rom.

(3) Colos. 2. 9. Quod explicans S. Doctor ait: *In Chri-*

lum Christum, sed et Sanctos ejus blasphemabit. Unde dicit *et eos qui in coelo habitant*, idest Sanctos (1), qui jam sunt in coelo secundum animam uniti, et conjuncti Deo per gloriam, dicet esse damnatos in inferno. Quem quidam haereticorum jam sequentes dicunt, Beatum Nicolaum, et omnes Confessores qui fuerunt in Ecclesia, a tempore Silvestri Papae, esse

sto est corporaliter quod exponitur tripliciter; corpus enim dicitur contra umbram; infra eodem. Quae sunt umbra futurorum; et sic Deum contingit dupliciter inhabitare, vel secundum umbram, vel corporaliter idest realiter; primo modo inhabitavit in veteri lege, sed in Christo inhabitabat corporaliter, idest realiter, et secundum veritatem. etc. Vid. in hunc loc. t. 16. edit. Rom.

(1) Ita exponit Glossa ord. ex Ambros. *Blasphemabit nomen Dei dicens, Christum non esse Deum; blasphemabit ecclesiam Dei dicens nihil prodesse christianam religionem fidelibus, sed interitum magis afferre quam salutem. Blasphemabit et eos qui in coelo habitant, idest martyres et caeteros sanctos dicens, nihil prodesse cuiquam, falsumque esse quicquid de iis a fidelibus asseritur. Itaque tristissima erit illius temporis conditio, neque ulla ex praeteritis persecutionibus poterit illi comparari, ut patet ex terrificis istis vaticiniis.*

damnatos, et in inferno (1) De quibus dicitur in ps. 16 v. 10 *Adipem suum concluserunt, os eorum locutus est superbiam*, dicendo injuriam sanctis, eos blasphemando.

Sequitur de efficacia simulationis quantum ad alios; quae simulatio magnum effectum habebit in hominibus per operationem diaboli, quod patet auctoritate Apoc. 13 v. 3 *et admirata est universa terra (post bestiam)*, et talis admiratio consurget in eis ex antichristi phantastica, idest apparente resurrectione. (2) Quia credent eum resurrexisse, et inde admirabuntur homines habitantes in terra, permissione Dei, et peccatorum suorum meritis, et per magicas artes illius decepti. Et ei conformabuntur per operationem, serviendo illi, et ipsum

(1) Ex Almarici discipulis erant isti qui dicebant Romam esse Babilonem et Romam Pontificem Antichristum. sanctorum cultum idolatriam esse etc. Vide apud Beru. brev. Sec. XIII. tom. 2. p. 86. Pisis 1700. Ideo tempore Silvestri Papae etc. quia ipse excommunicavit eos, a quibus exulavit; quod tamen fecit minime ex vindicta, sed ex zelo Dei ut probat S. Thomas 22. q. 108. 1. ad 4.

(2) Ita in gloss. ord. loc. cit.

sequendo. Unde sequitur. Et vadent scilicet *post bestiam et (v. 4) adoraverunt draconem*, idest diabolum in Antichristo, quem putabunt resuscitatum, sicut illi qui videbant Christum facientem miracula glorificabant Deum. Et adorabunt diabolum, qui dedit ei potestatem resurgendi, scilicet bestiae idest Antichristo. *Et adoraverunt bestiam* idest Antichristum, se illi humiliando. Sicut discipuli adoraverunt Christum post resurrectionem Christi Matth. ult. v. 16. *Undecim discipuli abierunt in Galilaeam in montem ubi constituit (1) illis Jesus, et videntes eum adoraverunt.* Sic et illi facient Antichristo, et admirabuntur de potentia ejus, ut sequitur in praedicta auctoritate, ubi notatur quod, ex admiratione prorumpent in laudem, dicentes *quis similis bestiae?* idest quis poterit tanta facere, et *quis poterit pugnare cum ea?* idest voluntati ejus resistere? Ecce laus quam ei exhibebunt. Unde quatuor notantur hic, quae isti facient circa bestiam,

(1) Vulg. Constituerat.

et efficaciam simulationis Antichristi primo admirabuntur, secundo confirmabunt se illi, tertio adorabunt eum, quarto laudabunt eum, et vitam ejus.

Postquam dictum est de eultu et simulatione Antichristi, et de efficacia simulationis ejus quantum ad se, et quantum ad alios, dicendum est de conflictu et persecutione ejusdem Antichristi. Circa quod videbimus tria 1. duritiam et crudelitatem persecutionis ejus, 2. modum, quem in persecutione tenebit, 3. Tempus ipsius persecutionis, idest quanto tempore durabit. Circa primum duo videbimus, 1 de persecutione, quam per se faciet, 2 de persecutione quam faciet per alios, idest suos principes et pseudo apostolos et prophetas.

Affliget enim homines per multas tribulationes, et tormenta, et tandem persequetur usque ad mortem Apoc. 16 v. 8. *Quartus Angelus effudit phialam suam in solem. et datum est illi aestu affligere homines et igne. Et aestuaverunt homines aestu magno, et blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas: dicitur ergo effudit phialam*

suam in solem idest Antichristum, qui se solem existimabit. et dicet mundum illuminatum per eum esse. (1) Ipse enim sibi usurpabit nomen veri solis, et veri hominis idest Christi de quo dicitur Joan. 1. v. 9. *Erat lux vera etc.* et infra 8. v. 12. *Ego sum lux mundi. Et datum est illi* idest permissione Dei concessum est Antichristo affligere homines aestu et igne, idest minori et majori tribulatione (2) Isa. 14. v. 16. (*Numquid*) *iste est vir qui conturbavit terram, qui concussit regna, qui posuit orbem desertum et urbes ejus destruxit, vinctis non aperuit carcerem?* ad literam. Multos incarcerabit, et interficiet infra. v. 20. *Tu (enim) terram tuam disperdidisti, tu populum (tuum) occidisti.* Unde dicitur *et aestuaverunt homines.* scilicet fideles aestu magno scilicet laborantes et afflicti graviter in tribulationis ardore psal. 43 v. 22. *propter te mortificamur tota die, aestimati sumus sicut oves occisionis; pro-*

(1) Id ipsum probat glossa interlinearis, et ordinaria.

(2) Glossa interlinearis.

pter quod in impatientiam multi vertentur et deficient in tribulationibus; (1) Jonae 4. v. 8. *percussit sol supra caput Jonae, et aestuabat, et petiit animae suae ut moretetur.* Et ideo in impatientia blasphemabunt nomen Dei. Et hoc est, quod dicitur: *Et blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, ut a quo vult amoveat; et cui velit tribuat.* Apoc. 1 v. 18 *Ipse qui habet claves mortis et inferni.* (2) Ro. 18. *ergo cui vult miseretur et quem vult indurat.* (3) Unde dicitur Apoc. 16 v. 11 *neque egerunt paenitentiam ut darent gloriam Deo, qui scilicet damnandi erant per prava opera perpetua paena, nec permittebuntur pae-*

(1) Glossa interlinearis.

(2) Vulg. *Habeo claves mortis, et inferni.*

(3) Nam reprobatio Dei est pars providentiae respectu eorum qui exciderunt a beatitudine, sicut praedestinatio respectu eorum qui divinitus ordinantur ad eam 1. q. 25. 3. et in 1. d. 40. q. 1. 1. et in epist. ad Rom. lect. 3. explicans illud Apostoli, *quem vult indurat* ait: *dicendum, quod Deus non dicitur indurare aliquos directe, quasi in eis causet malitiam, sed indirecte in quantum scilicet ex his quae facit in homine intus, vel extra, homo sumit occasionem peccati, et hoc ipse Deus permittit. Unde non dicitur indurare quasi immittendo malitiam, sed non apponendo gratiam.*

nitere; quia etsi aliqui iterum dolebunt, tamen exterius confiteri non audebunt. Unde talis contritio et dolor eis non sufficiet ad salutem Rom. 10 v. 9. *Si confitearis in ore tuo dominum Jesum (Christum) et corde tuo credideris quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris.* Unde non sufficit homini credere solum corde, sed oportet ad hoc ut salvus fiat, quod fidem, et Christum ore confiteatur (1) infra v. 10. *corde (enim) creditur ad justitiam ore autem confessio fit ad salutem.* Sed quia non erunt in fide firmi et stabiles cadent. Naan. 3 v. 17. *parvuli tui* (o Ecclesia) idest infirmi qui cadent in illa persecutione, sicut locustae locustarum, quae confidunt in sepibus in die frigoris. Idest tenent fidem tempore pacis et prosperitatis Luc. 8. v. 13. *Ad tem-*

(1) Id ipsum probat S. Doctor explicans hunc textum ad Rom. lect. 2. asserens illud *omnis qui confitebitur me coram hominibus etc.* et haec est confessio credentis de qua nunc loquitur apostolus. Haec autem est necessaria ad salutem pro loco et tempore, quando scilicet exposcit fides alicujus, scilicet a persecutore fidei, ut quando periclitatur fides aliena, sicut praecipue praelati debent praedicare fidem subditis suis.

pus credunt et in tempore tentationis recedunt, Unde sequitur in praedicta auctoritate Naum. *ortus est sol, et avolaverunt et non est cognitus locus earum ubi fuerunt.* *Ortus est sol* scilicet in Antichristo a quo tribulatio excitata est, et avolaverunt a fide scilicet recedentes, quam tenuerant Sap. 4. v. 4. *etsi in ramis in tempore pacis scilicet germinaverint* idest fidem tenuerunt, infirmitate posita a vento commovebuntur et a nimietate ventorum idest persecutionum Antichristi eradicabuntur a Christo, a fide scilicet et cultu Dei. Sed e contrario boni et electi et aestum sustinebunt et ignem Gen. 31 v. 40 *die noctuque aestu urebar et gelu.* Secundum glossam (1) aliam ad literam habetur. *Et datum est illi aestu affligere homines,* exponit sic; quod afflictii fideles suos tortores aestu iracundiae afficient, quia erunt insuperabiles, et propter hoc ipsi tortores blasphemabunt et impaenitentes morientur.

Sequitur de persecutione quam Antichristus faciet per suos principes et pseudo pro-

(1) Glossa ord. in c. XVI. lit. a.